

Odak Suriye - II

Suriye'de Rejim İçi Çekişmeler ile Suriye-Rusya-İran Üçgeninde Neler Oluyor?

**Mustafa Aydın, Kaan Kutlu Ataç,
Oytun Orhan**

Prof. Dr. Mustafa Aydın

Dr. Kaan Kutlu Ataç

Oytun Orhan

Panorama ile [Güvenlik Portalı](#) ortaklığında geliştirilen ve eş zamanlı yayınlanacak olan “*Odak Suriye*” programının ikincisi için 14 Mayıs 2020’de sanal ortamda bir araya gelen Prof. Dr. Mustafa Aydın (Kadir Has Üniversitesi), Dr. Kaan Kutlu Ataç (Mersin Üniversitesi) ve Oytun Orhan (ORSAM), Suriye’deki son gelişmeleri ve Suriye-Rusya-İran üçgeninde neler olduğunu tartıştılar. Programın deşifresini okumak için lütfen sayfanın altına bakınız.

Odak Suriye ‘nin video kaydını izlemek için:

Odak Suriye ‘nin ses kaydını dinlemek için:

ODAK SURIYE - II

Suriye’de son gelişmeler neler? Rejim içi çekişmeler ne yönde geliyor? Rejim için Beşar Esad’a alternatif oluşturulduğu söylentileri ile Suriye-Rusya-İran üçgeninde neler oluyor?

Mustafa Aydın - 14 Mayıs 2020

* Deşifre edilen metin yazılı hale getirirken okumayı kolaylaştırmak için **Panorama** editörleri tarafından anlamı bozmayacak sadeleştirmeler, kelime yeri değiştirme ve ifade düzeltmeleri ile yabancı dildeki kelimelerin Türkçe karşılıkları ve bazı basit kelime eklemeleri yapılmıştır. Deşifre için Eda Kahraman ve Gizem Kaya’ya teşekkür ederiz.

Mustafa Aydın (Aydın): Merhaba. Bugün yine Suriye konuşacağız. Odak Suriye söyleşilerimizin ikincisi ile karşınızdayız. Bu sefer iki genç arkadaşım bana eşlik ediyorlar. “Genç” diyorum ama tabii bana göre gençler. Yoksa, onlar da aslında akademik dünyada belli bir noktaya geldiler. Uzunca yıllardır Ortadoğu bölgesini ve özellikle Suriye’yi çok yakından takip ediyorlar. İkisini de yakından tanıdığım ve takip ettiğim bu arkadaşlarım; Mersin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden Dr. Kaan Kutlu Ataç ile Orsam Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Levant Çalışmaları Koordinatörü Oytun Orhan.

Oytun, Levant Çalışmaları programını kurmanız ve bu kelimeyi kullanmış olmanız beni sevindirdi. Zira, belki takip etmişsinizdir, geçen sene biz de bununla ilgili bir kitap çıkarmıştık. Ben Ortadoğu’nun Türkiye’ye ile sınırdaş bölgelerinin “Levant” olarak ifade edilmesini giderek daha çok kullanmaya çalışıyorum. O yüzden bir araştırma merkezinin bunu sahiplenmesi hoş olmuş.

Peki; bugün esas olarak Suriye’ye dışarıdan gelen aktörlerden Rusya ve İran üstüne konuşmak istiyorum ben sizinle. Bir de tabii son birkaç haftadır Türkiye basınına da yansımış olan Suriye yönetimiyle ilgili söylentileri konuşmak istiyorum. Bunlar önce Rus basınında çıktı; Rusya’nın Esad yönetimini eleştirmeye başladığı, ondan uzaklaştığı söylendi ve daha sonra Suriye’de bununla bağlantılı

birtakım gelişmelerden bahsedildi. Bu da Türkiye’de bazı basın organlarında heyecan yarattı. İsterseniz bunun arka planı ve Suriye’de hakikaten ne oluyor konusunu konuşarak başlayalım. Oytun seninle başlayalım mı? Nereden çıktı bu söylentiler? Ne oldu da böyle heyecanlandık? Olanları bize anlatır mısın?

Oytun Orhan (Orhan): Esasen Esad’ın İran veya Rusya tarafından kurban edilerek, rejimi koruyup ama en azından lider bazında bir değişiklik yaparak, bir ara yol bulma yönünde çabaları olduğu yönündeki senaryolar uzunca süredir dillendiriliyordu. Ama şu son olarak gündeme gelen meselenin arka planında ne olabileceğine dair en azından çıkan analizlerde iki nedene dayandırıldığını görüyoruz. Bir tanesi artık Rusya’nın bir siyasi çözüme ihtiyacı olduğu, bu işi çok fazla uzatmak istemediği ve bu bağlamda Türkiye ve İran’la anlaşarak Esad’ın burada kurban edilmesi ama rejimin -özellikle güvenlik birimleri başta olmak üzere- bütünüyle korunması temelinde bir anlaşmaya gidebileceği yönünde ciddi bir iddia dillendirildi. Diğer bir iddia ise, yine bu gelişmeyi öne çıkaran analizlerde, daha büyük seviyede bir büyük pazarlık neticesinde Amerika ile Rusya’nın esasında Suriye konusunda bir anlaşmaya vardığı ve bu anlaşma kapsamında İran ve hatta belki de Türkiye’nin askeri güçlerinden temizlenmiş, Esad’ın iktidarı bıraktığı ve büyük ölçüde Rusya nüfuz alanı olarak Amerika’nın terk edeceği bir Suriye konusunda bir “büyük pazarlık” olduğuna ilişkin iddialar dillendiriyor.

Dediğiniz gibi, bu iddiaları güçlendirecek şekilde özellikle Rusya’da Kremlin’e yakın olduğu bilinen araştırma merkezlerinden çıkan bazı analizler ilk kez Esad’ı açıkça eleştiren bazı ifadelerin -işte Esad’ın Suriye’deki destek tabanının yüzde 20-25’ler civarında olduğunu iddia eden bazı haberlerin- ortaya çıkmaya başladığını gördük. Tabii bu noktada işin sonunda artık Rusya gerçekten Esad’dan vazgeçti mi gibi bazı düşünceler ortaya çıkmaya başladı, ama burada tabii iki soru var. Gerçekten Rusya bu analizlerden yola çıkarak Esad’dan vazgeçmiş olabilir mi? Çünkü Esad burada hala rejimi yani ayakta tutabilecek tek figür olarak gözüküyor. Yani Esad’ın itibar denkleminde yer almadığı bir ortamda rejimin bir anda çözülebileceği, kendi içerisinde bir hesaplaşmaya girişebileceği yönünde ciddi argümanlar var. Ki son günlerde Beşar Esad’ın anne tarafından kuzeni olan Rami Mahluf’un -ülkenin devlet içinde devlet denen en zengin kişisine- şirketlerine dönük operasyonlar bununla ilişkilendiriliyor (**Editör Notu:** Bu söyleşinden

birkaç gün sonra, 19 Mayıs'ta Suriye'de hükümet Rami Mahluf'un mal varlığına el koydu). Dolayısıyla aile ve rejim içerisinde de bazı çatlaklar var. Nusayriler, Aleviler gibi farklı fay hatları var. Dolayısıyla esas soru Esad'ın yerine isim bulabilir mi Rusya?

İkinci mesele, Rusya böyle bir çözümü rejime dayatabilir mi? Yani, gerçekten Esad rejimi bir kukla mı? Rusya, ne derse yapacak mı? Esad liderliğinde zafer kazandığını düşünen bir rejimin temsilci olarak -ki bu süreçte ne kadar karşı taraf için nefret edilen bir figür olduysa da onu destekleyen kesimler tarafından bir kahramana dönüştürülmüş bir "ulusal lider" var karşılarında; Beşar Esad figürü. Dolayısıyla bu haldeki bir Esad ve iktidarı, sırf Rusya istiyor diye bırakır mı? Bence çok daha büyük hayalleri var esasında. Dolayısıyla başka nedenleri olabilir diye düşünüyorum. Örneğin Rusya'nın finansal anlamda rejimden rahatsızlıkları olduğu dillendiriliyor son dönemde. Özellikle İran'a daha çok ekonomik fayda sağlandı, ama kendilerinin iç savaşın kazanılmasında bu kadar belirleyici rolü olmasına rağmen ekonomik anlamda o kadar nüfuz edemedikleri söyleniyor. Bu anlamda biraz belki Esad'ı kaygılandırmak amaçlı piyasaya sürülmüş iddialar olabilir mi diye düşünüyorum. Ama yine de tabii net olarak arka planı diyebilmek çok fazla mümkün değil.

Aydın: Tamamdır. Güzel bir giriş oldu. Kaan hocam seninle devam edelim aynı soruyla. Belki buna şunu da ekleyebiliriz; bu son dönemdeki yaşananlar Rusya'nın politika yapma tarzıyla ilgili de bir şeyler söylüyor bize. Acaba başka yerlerde de örneklerini gördüğümüz bir tarz mı bu üslup? Yoksa hakikaten Suriye özelinde ciddi bir değişiklik mi söz konusu? Onu da ekleyelim. Esad'sız olur mu sorusunu ayrıca konuşalım ama bütün bu iddiaların bir şekilde Suriye'ye de yansımaya başladığını görüyoruz. Oytun'un söylediği gibi Mahluf hakkındaki inceleme de sanki adının ulusal ve uluslararası basında Rusya'yla birlikte anılmasıyla alakalı gibi gözüküyor. Senin ilk görüşlerini alalım, sonra ilerleriz.

Kaan Kutlu Ataç (Ataç): Söylediğiniz gibi bunu açmaya devam edelim hocam. Rusya'nın temel ilişkileri konusunda; Rusya'nın Suriye'ye ilgisi çok yakın bir tarihte değil, bu çok uzun bir zamana yayılan bir süreç. Biraz önce söylediğiniz Levant hadisesi zaten tipik bir Rus büyük gücünün Orta Doğu'ya ve Doğu

Akdeniz’de bize yönelik bir politikasının sonucu. Bu arada Levant ile ilgili küçük bir anekdot ifade edeyim. Geçen sene Amerika Dışışleri Bakanlığı’nın Yakın Doğu Dairesi’nin adı da Levant Dairesi olarak değiştirildi hocam. Takip ediyorsunuz, biliyorsunuz. Dolayısıyla bu -yani, Rusya’nın Suriye’nin yapısında nasıl bir değişiklik yaptığı- çok direkt bir sorun aslında... Soęuk Savaş’la beraber alırsak, Rusya’nın özellikle Suriye’deki politikalarında ben şahsen çok yakın bir gelecekte köklü bir değişikliğe, örneğın Esad rejiminin devrilip yerine başka bir yapının kullanma sokulması gibi gelişmelere ihtiyatla yaklaşıyorum. Çünkü iç politika anlamında Suriye’de meşruiyet sorgulamasına girdiğımız zaman, Esad’ın çok ciddi varlığının devam ettiğini görüyorsunuz.

Buradaki en önemli konulardan bir tanesi, dış politika analizlerinde sık sık vurgulanan en önemli konulardan bir tanesi finans hadisesi. Bu işın bir maliyeti var. Rusya’nın Suriye’de ortaya koyduğu çok yoğun bir saha tecrübesi ile çok yolun bir askeri varlık görünüyor ve bu çok pahalı bir iş. Bunun aynı zamanda bir de siyasi boyutu var uluslararası camiada. Bir rejim değişikliğiyle ilgili sürece girdiğınız zaman Rusya’nın Soęuk Savaşta oynadığı oyunun aslında bir yansıması ile karşılaşırınız. Belki biraz kamufleji değiştı, paketi, ambalajı değiştı. Ama temel Rus mantığının üçüncü ülkelere ya da yakın kenar bölgelerine uyguladığı tipik bir yaklaşım. Bu son dönemdeki Esad’a yönelik bir alternatif yaratma da böyle -dayısının oğlu ile. Dolayısıyla şunu belirtmek gerekir: Önemli bir aile yapısı var burada; Rami Mahluf’un babası, yani Esad’ın dayısı Cemil Mahluf şu anda Rusya’da; kardeşi de Rusya’da. Dolayısıyla ilişkiler çok farklı bir şekilde gelişiyor. Buna Rusya’nın dış politikada kullandığı araçlar açısından baktığımızda, bunun Mahluf ailesi açısından sadece finansal olarak değil, her şeyin ötesinde bir can güvenliği sorununa da dönüşebileceğini görürüz. Oytun’un ifade ettiğı çok ciddi bir finansal yapısı var; Suriye ekonomisinin kabaca yüzde 50’sinin bir şahıs üzerinden yönetildiğı ifade ediliyor.

Aydın: Yüzde 50 dedin değil mi?

Ataç: Evet, yaklaşık.

Aydın: Tamam.

Ataç: Yani Mahluf Suriye'deki ekonomiyi yönetiyor. Bunun bir görünen yapısı olduğu ifade ediliyor. Yani resmi kayıtlara giren, bilançolar üzerinden götürülen. Bir de savaşın getirdiği kara paraıyla döndürülen çok ciddi bir ekonomik yapı var. Bu karaborsa üzerinden dönen illegal bir yapı. Bunun en büyük özelliği savaşta en çok ihtiyaç duyulan maddeler üzerinden dönmesi. Petrol bunlardan bir tanesi; Rami Mahluf'un şahsen yönettiği bir iş.

Burada hemen başka bir konuya geliyoruz. Suriye'de meşruiyetle ilgili iktidarın rüşvetiyle dönen yapıya döndüğünüz zaman; bugünkü rejimin kurucu iktidarını oluşturan mantaliteye bakmamız gerekiyor. İşte bu Nusayri yapısının -yani Türkiye'de Alevi unsur dediğimiz yapı- Esad ailesi üzerinden dönüşmesi; bunun da Mahluf ailesi üzerinde finansal ve ekonomik bir aktarım yoluyla yapılması. Yeni bir transfer, servet aktarımı yapıldı. Bu Beşar Esad'ın iktidara geldikten sonra, babasının ölümünden sonra iktidara gelmesinden sonraki çok bilinçli bir süreç gibi. Şimdi burada siyasete hiç girmediğini gördük Rami Mahluf'un. Fakat iç savaşın ortaya getirdiği çok ciddi bir yapılanma var. Burada iç siyaseti biraz birkaç örnekle açmama izin verin hocam. Bunlardan bir tanesi iç savaşta rejim resmi ordusunun yanında milis güçlerin ortaya çıkmasıydı. Rami Mahluf bunların finansal desteğini sağlayan en önemli güçlerden birisi olarak önemli bir askeri gücü kontrol ediyordu. Bu akrabalık düzeyi ile ilişkilerle ilgiliydi. Bu temelde rejimin resmi unsurlar açısından, düzenli ordu dediğimiz yapı açısından, iç savaşın başladığı günden beri çok ciddi bir eleştiri konusuydu. Kontrol edilemeyen bir yapıdır bu; yani savaş lordları dediğimiz bir yapı ortaya çıktı Suriye'de. Bu Rami Mahluf'un kontrolünde iki başlığına yol açtı. Hem ekonomik anlamda ülkeyi kontrol etme yetkisine sahipti, bir de iktidarı koruyucu silahlı güç oluştu resmi güçlerin yanında.

Aydın: Burada hemen aklıma gelen şöyle bir şeyi söyleyeyim; tabii Suriye deyince ilk akla gelen Esad'dan önce Baas rejimi. Tabii baba Esad belki Baas'la çok daha fazla özdeşleşmişti ama şu andaki Başkan Esad da sonuçta rejimin tercihi ile iktidara geldi. Yani burada bir babadan oğula geçiş var gibi ama sonuçta Suriye bir kraliyet değil. Onu oraya rejim getirdi ve arkasında ciddi bir rejim yapısı var.

Acaba bu Mahluf da rejimin parasını mı kontrol ediyor, yoksa parayı kendisi için mi kontrol ediyor? Bu önemli bir ayrım. Burada milis güçlerinin çıkması Mahluf'un kendine bağlı bir güç oluşturmasını mı temsil ediyor, yoksa rejim her zaman yaptığı gibi -işte eskiden orduyu istihbaratla, istihbaratı polisle vesaire kontrol ederdi- şimdi de ordunun yanına bir başka silahlı unsur daha mı yaratıyor?

Ataç: Çok önemli bir noktaya parmak bastınız hocam. Burada önemli bir gelişme hemen akabinde devam ediyor aslında. Suriye'deki iç gelişmelerle bölgeden gelen bilgiler, bu milis güçlerin önemli bir kısmının -İran destekli Şii milisler dışında- bölgede şu anda hemen hemen tamamen tasfiye edildiği yönünde. Suriye Arap Ordusunun -resmi ordunun- çok ciddi bir tasfiyesi var. Dolayısıyla bu yapı, söylediğiniz gibi rejimin zafer kazandığı imajının iç kamuoyunda ve uluslararası kamuoyunda yoğunlaştığı bir anda, illegal güçler ya da bu savaş lordlarını tasfiye sürecini başlattı. Rami Mahluf'un paramiliter diyebileceğimiz ya da milis güçler diyebileceğimiz yapısı tasfiye edilmiş vaziyette. Ekonomik anlamda da biraz önce Oytun'un bahsettiği, örneğin Suriyelilerin cep telefonu şebekesinin ya da bunların yurtdışıyla bağlantılı ithalat-ihracat işlerinin -bunu gıdadan petrole ve değerli madenlere kadar birçok alanda çimento dahil anlamak lazım- çok ciddi bir şekilde üstüne gitmeden önce rejim gerekli önlemleri aldı. Tabii bu söylediğiniz Baas rejimini öyle çok küçümseyip göz ardı edebilecek bir durumda değiliz. Bunlar Ortadoğu coğrafyasında hakimiyet kurup büyük güçlerle oyun oynama yetilerini hayli geliştirmiş bir yapıydı. Dolayısıyla bu oyunun kurallarının nasıl olabileceği ile ilgili çok ciddi bir altyapıları var ve bu oyunu oynayabiliyorlar. Yani Moskova'da Tahran'da, Amerika'da, Bağdat'ta, Avrupa ülkelerinde; ... şunu hatırlatayım; ikinci Körfez savaşı sırasında Esad rejimi Amerikan liderliğindeki koalisyon güçlerine muharif birlikler göndermişti. Bu ABD'nin 11 Eylül sonrası dönemde uluslararası terörizmle savaş yürüttüğünü iddia ettiği bir süreçte çok ilginçtir. Rejim Washington'un en büyük destekçilerinden birisi olmuştur bu aşırı terörist örgütlere karşı. Ortadoğu'daki çok gelişmiş istihbarat ağı, güvenlik ağı ve diğer sosyal ve siyasi bağlantılarını kullanarak oğul Esad çok ciddi destekte bulundu. Yani Amerikan rejiminin -unutmayalım, bunlar bize çok uzak gibi geliyor ama 2000'lerin hemen başıydı. Yani iç savaşın hemen önceki bir dönemden bahsediyoruz- Washington'un terörle savaş mücadelesindeki Ortadoğu'daki en önemli insan kaynağı Esad rejimi tarafından sağlanıyordu. Dolayısıyla Rusya'nın konumuna gelirsek; Rusya belki iç savaş bu anlamda kendi çıkarlarını konsolide edebileceği bir Esad üzerinden gördü. Rusya biraz önce söylediğiniz oyunlarından

bir tanesini ifşa ederek, negatif bir tavır takınarak, karşısındakine bir baskı unsuru oluşturarak, kendine pazarlık payı oluşturuyor. BU son gelişmeler bir kaldıraç etkisi yarattı Beşar Esad'ta. Birinci cümleme dönersem, Beşar Esad'ın kısa bir dönem içerisinde iktidardan uzaklaştırılması değil, aksine Moskova'ya daha bağımlı hale gelebileceği mesajlarını -yumuşak, sert; artık bunu nasıl ifade ederseniz- ifade ediyor Moskova. Tabii burada benim birinci önceliğim -belki konuşmak için zamanımız kalır- savaş sonrası Suriye'nin yeniden inşası süreci.

Aydın: Onu ayrı şekilde tartışalım; belki bir sonraki programda. Odak Suriye söyleşilerine devam edeceğiz. Oytun sana şunu sorayım; Mahluf'un ekonominin yüzde 50'lik bir kısmını kontrol ediyor olması, sanki kendi adına hareket etmesinden çok ona bunun rejim tarafından yaptırıldığı; rejim adına hareket ettiği gibi bir izlenimi de doğuruyor. Burada Esad ile bağlantı ne kadar? Mahluf, Esad ve rejim arasındaki bağlantı nasıl ortaya çıkıyor? Kim kimi kontrol ediyor? Bu üçlüden mesela Esad'ı ya da gerekiyorsa Mahluf'u da çıkartarak başka bir yöntemle ilerlemesi mümkün mü rejimin? Yoksa bu iş Esad'sız olmaz mı?

Orhan: Rejimi oluşturan bütün unsurlar zaten zaman zaman kendi içinde de rekabet eden unsurlardır. Dolayısıyla birbirinden ayırtırmak çok da mümkün değildir. Ama şu anda olanda özellikle Suriye içerisinde gelen bazı haberler bunun daha çok Esad ailesinin (ki özellikle Beşar Esad'ın karısı Esma Esad çok güçlü bir figür. Gerçekten biraz göz ardı ediliyor. Son dönemde giderek daha fazla ön plana çıkmaya başladı; ailesi de Humus'lu çok zengin, ekonomik anlamda önde gelen güçlü ailelerden biri) özellikle Rami Mahluf'un Telekom başta olmak üzere nüfuz ettiği sektörlere girmesine izin vermemesinden çıktığı yönünde. Esasında bu çekişmeden kaynaklı olarak Mahluf üzerine yürütülen bir operasyon olduğu söyleniyor. Son yıllarda birçok alanda Beşar Esad'ın eşinin ailesinin ekonomik girişimlerine Mahluf ailesi her zaman bir direnç oluşturdu. Şimdi buna yönelik bir operasyon olduğu, dolayısıyla rejim içi bir kavga olduğu anlaşılıyor. Ama bu rejim içerisinde zayıflamayı göstermez; sadece belli bir kanalın, ekonomik kaynağın kontrolünün bir kesimin, ailenin elinden çıkıp diğer ailenin eline geçmesi anlamına gelir. Ama rejimin kendisinin bütünlüğünü koruması, devamı açısından çok büyük bir anlam ifade etmeyecektir. Kaynakları kontrol edenler konusunda bir değişim olabilir.

Bunun bir dış bağlantısı var mı yok mu; bu da çok dillendiriliyor. Özellikle İranlı milislerin finansmanında kullandığı söyleniyordu Rami Mahluf'un; İran destekli milislere de finans kaynağı aktardığı; Rusya'nın baskısıyla bunun yapıldığına ilişkin bazı analizler de dillendirildi. Ama ben daha çok dış boyutundan ziyade rejim içinde bir güç mücadelesi, ekonomik kaynakları kontrol etme mücadelesi olarak görüyorum. Milisler meselesini tamamen tasfiye etmek çok zor. Rejim eğer ayakta kalabildiyse bu milis güçler sayesinde ayakta kalabildi. Bir tarafta yabancı milisler var -daha çok İran'ın kontrol ettiği- bir de içeride daha yerel düzeyde rejimin seferber edip silahlandırdığı ve benim adıma kendi bölgenizi koruyun deyip destek verdiği, "yerel ulusal savunma güçleri" adı altında bir milis yapılanması var Suriyelilerden oluşan. Zamanla ayakta kalabilmek için bu güçleri kullanan merkezi yapı iç savaşın kazanılmasıyla birlikte tabii bu güçleri kendi otoritesine, egemenliğine yavaş yavaş meydan okuyan yerel küçük güç odakları olarak görebilir. Zamanla bunları tasfiye etmek isteyebilir. Ama henüz o aşamada mıyız; açıkçası daha tam o aşamada değiliz. Rejim gerçekten ayakta kalmayı başardı ama özellikle yabancı milislerin Suriye'deki gücü ve etkinliği konusunda biraz ihtiyatlı olmak gerekiyor. İran'ın da buradan çekilmek istemeyeceğini göz ardı etmemek gerek.

Aydın: Peki sen daha çok rejim içi bir kavga olduğunu vurguluyorsun. Bunu Rusya ile bağlantılı olarak nasıl açıklayabiliriz? Niye mesele Rusya'da ya da Rus basınında patladı? Gündeme biraz da öyle geldi aslında.

Orhan: Esasında Rami Mahluf meselesi ilk kez -ki aile içi meseleler çok böyle kamuoyu önünde konuşulmaz, tartışılmaz, zaten kapalı bir rejim- Mahluf'un kendi Facebook hesabı üzerinde yayınladığı bir video ile açıkça biraz da rejime yalvararak "ben bu vergi borcunu ödeyeceğim ama zaman içerisinde öderim", "Bu kadar hemen ödeyemem" gibi çok da alışkın olmadığımız bir biçimde kendi yaptığı bir açıklamayla deşifre oldu. Rusya ile oradaki güç odaklarının dış desteklerine ve bağlantılarına çok hâkim değiliz açıkçası. Mahir Esad (Beşar Esad'ın kardeşi) ülkenin en güçlü askeri figürlerinden biri, tamamen İran'a bağlıdır. İran'ın oradaki nüfuzunu temsil eder. Diğer taraftan Kaplan Güçleri var; daha çok şu anda İdlib çevresinde bütün kritik operasyonları yürüten Süheyl Hasan liderliğindeki Kaplan Güçleri Suriye ordusunun en elit gücü; bu da tamamen Rusya'nın bir komutanı gibi, Rusya'ya bağlı bir komutan gibi hareket ediyor.

Hatta Rusya'nın Beşar Esad'dan sonra Süheyl Hasan'ı iktidara getirmek isteyeceğine ilişkin iddialar da dillendiriliyor. Bu tür dış bağlantılar biliniyor ama Rami Mahluf'un dış bağlantıları konusunda elimizde net bir veri yok. Rami Mahluf'un şu anda Birleşik Arap Emirlikleri'ne gitmiş olabileceği söyleniyor; oğulları zaten orada lüks içinde yaşıyor. Dolayısıyla arkasında Rus desteği veya varlığı konusunda çok net bilgilere sahip değiliz. Dış boyutu konusunda açıkçası biraz soru işareti görüyorum. Benim bildiğim kadarıyla -daha çok Suriyeli kaynakların ifade ettiği- Rusya'nın burada tek derdinin Suriye'nin ekonomik anlamda çöküntüye girmemesi -para harcamak istemiyorlar; acilen bir siyasi çözüme ihtiyaçları var. Bu nedenle Rusya'nın "Rami Mahluf meselesi ülkede bir ekonomik çöküntüye yol açmasın" şeklinde bir pozisyon aldığı söyleniyor.

Aydın: Son 10 dakikamız var, Kaan senden başlayalım. Bu sefer doğrudan Rusya'ya odaklanalım. Rusya'nın yavaş yavaş sorunun çözümüne eğilelim, bunu da maliyeti çok da artırmadan yapalım, ülkeyi daha da batırmadan yapalım gibi Oytun'un özetlediği yaklaşımının ötesinde Suriye'de değişen bir pozisyonu var mı? Yoksa Rusya bildiğimiz Rusya olmaya devam mı ediyor Suriye'de?

Ataç: Şimdi hocam bu bir transatlantik gibi. Büyük güçler politikalarını bu kadar hızlı dalgalara karşı ya da fırtınalarda çok hızlı değiştiremezler. Küçük oyuncular daha hızlı hareket edebilirler ama büyük oyuncuların mekanizmaları biraz daha farklı çalışıyor. Bu maliyet meselesine baktığımız zaman iki türlü maliyetten bahsedebiliriz. Bunun siyasi yönü de var. Rusya'nın burada bir İran hadisesi var. İran'ın Rusya ile olan ilişkileri Suriye özelinde çok önemli bir hale geldi. Rami Mahluf'tan bahsederken "Şam rejiminin seküler yapısının" çok ciddi bir tehdit altında olduğu ifade ediliyor sahayı çok yakından takip eden uzmanlar tarafından. Rami Mahluf'un ikinci videosu yayınlandı Facebook'ta. Oradaki ifadelerine bakıldığı zaman Esad rejiminin, o Baas'ın kurucu kadronun yapısından çıkıp İran Şiiliğine döndüğü söyleniyor ve Rami Mahluf bunu çok açık ifade ediyor. Yani Mahluf ailesi Nusayri diyebileceğimiz yapıdan uzaklaşıp İran Şiiliğine dönen bir yapıyı arz ediyor. Dolayısıyla bu aslında genelde Suriye'de Moskova'nın büyük politikalarının değişiklik göstermesi de ileride canını çok acıtabilecek bir Şii yapısının önemli olmasını gündeme getirebilecek.

Aydın: Arkasında bir de Nusayri denilen yapılanma ve ciddi miktarda seküler bir yapılanma var, ama aslında oradan Şiiliğe doğru kaydığında işin içine radikalleşme de giriyor anladığım kadarıyla.

Ataç: İran destekli Şii milis grupların zaman zaman Rusya'nın desteklediği milis gruplarlasilahlı çatışmaya girdiğini de görüyoruz. Dolayısıyla çatışma çok açık olarak Moskova-Washington-Ankara-Bağdat-Riyad-Tahran gibi bir belirginlik içerisinde değil; kendi içerisinde devinimi yüksek bir çatışma ortamı var. Burada en önemli konu, hem resmî belgelerin okunması hem de sahadan gelen bilgilerin siyasi politika ve dış politikaya nasıl evrildiği ile ilgili açıklamalara bakılması lazım -James Jeffrey'in ifadeleri var Suriye ile ilgili. James Jeffrey'in Mayıs'ta ABD Dışişleri Bakanlığı basın toplantısında ifadeleri var. Rami Mahluf'un İran ve Moskova ilişkilerini nasıl değerlendirdiği ile ilgili çok ilginç sorular soruldu ve çok ilginç cevaplar verdi. Suriye'de bizim iki önceliğimiz var dedi James Jeffrey özetle. Birincisi İsrail'in güvenliği. Şii milislerinin öldürme kapasitesi yüksek, yüksek teknolojiye sahip hassas güdümlü füzelerle Hizbullah aracılığıyla İsrail'e saldırılarının durması ve İsrail'in güvenliğinin sağlanması lazım. İkincisi; biz Rusya'ya ucuz bir zafer vermeyeceğiz dedi. James Jeffrey'in iki gün önce bir toplantıdaki ifadesi var: "ABD'nin amacı Rusya'nın Suriye'den çıkartılması değil, benim amacım Suriye'yi Rusya için kabusa dönüştürmek" dedi.

Aydın: Aslında Kabil'e dönüştürmek demek istedi galiba.

Ataç: Çamura gömmenin bir yöntemini buluyor aslında. Bu Amerika için çok ucuz bir politik araç. Jeffrey Ankara'dan hiç bahsetmiyor. Maduro rejiminden, Venezuela'dan, İran'dan, Rusya'dan, Şam'dan, Hafter'de dahil Libya'dan bahsediyor. Bu ülkelerle işbirliği yapanlar haydut devletlerdir diyor. Amerika'nın Rusya ile olan ilişkilerine baktığınız zaman Rusya'yı haydut devletlerle iş birliği yapan bir rejim olarak ortaya koyduğunuz zaman çok farklı bir Rusya-Suriye ilişkisi ortaya çıkıyor. Rami Mahluf aracılığıyla Şiileşen bir Şam rejimi ya da İran destekli farklı bir yapının ortaya çıkmasını Rusya'nın istemesi pek mümkün değil. Bir parantez açalım; İran Lazkiye Limanı'ndan hak elde etti. Dolayısıyla Körfez'den Doğu Akdeniz'e bir Şii ekonomik yapısının açılımı ile bir hat oluşturulur -ki bu sadece İran'dan mal ve hizmet olarak gelmez; rejim ihracının

ideolojisi de gelir; bunun silahlı birimleri de gelir. Rusya'ya da bir mesaj aslında bu. Buradan iki büyük gücün, Moskova ve Washington'un İran'la ilgili ortak paydası hızlı bir şekilde gelişebilir.

Aydın: Az bir süremiz kaldı. Oytun'un da bu konudaki görüşünü alayım. Burada ayrıca sözünüzü alayım, iki hafta sonra bu konuda tekrar toplanalım; Amerika konusunu ayrıca orada konuşalım ve İran konusunu tekrar masaya yatıralım. Oytun; Rusya'nın Suriye'deki politikaları açısından baktığımız zaman İran'a birtakım grupların daha fazla yaklaşıyor olması, İran'ın Lazkiye'de birtakım haklar elde ediyor olması Rusya'yı ne kadar tedirgin ediyor? Şiiliğin öne çıkartılması üzerinden Rusya Amerika ile yakınlaşabilir mi? Bütün bunlar bir şekilde Esad'ın gitmesiyle ilişkilendirilebilir mi?

Orhan: Uzunca bir zamandır Suriye'de Rusya-İran rekabeti su yüzüne çıkmış durumda. Bu çok da sır değil. Bunun birkaç boyutu var. Rusya Suriye'de daha profesyonel, seküler, merkezi bir ordu istiyor. İran'ın da bölgede, Ortadoğu'da aslında stratejisi sır değil. Irak'da, Lübnan'da Yemen'de ne yaptıysa, Suriye'de de onu yapmak istiyor: zayıflayan merkezi otoriteleri fırsat olarak değerlendirip o boşluğu kendi desteklediği milis yapılarla doldurup oradaki güvenlik yapılanmasını ve bir anlamda da devletleri teslim alıyor. Irak'ta bunu yaptı; Haşdi Şabi şu anda Irak'ın önemli bir kısmını kontrol ediyor. Lübnan demek bir anlamda Hizbullah ve İran demek. Suriye'de de böyle bir fırsat gördü. Bu milis yapılarla birlikte Suriye'yi teslim almak istiyor. Kendi aralarında Nusayrilik-Şiilik üzerinden, kimlik üzerinden bir bağ da kuruluyor. Esasında Nusayrilik çok daha seküler bir inanç sistemi, Şiilik aşırı dini motivasyonlu ve sahada da radikal eğilimler sergileyen güçler. Rusya bu kontrol dışı güçleri istemiyor. Bu noktadan bakıldığında İsrail'le, Amerika'yla, Türkiye'yle ve bölgedeki pek çok ülkeyle özdeşleşen bir pozisyona sahip İran konusunda.

İran Suriye'ye o kadar çok nüfuz etmiş ki, Rusya gibi sadece orada 2 tane üssü yok; sosyal anlamda toplumun kılcal damarlarına nüfuz etmiş, kurumları kontrol eden bir İran var. Böyle bir güç mücadelesi var; Suriye'nin geleceğinde hangimiz daha etkili olacak? İşin bir de ekonomik boyutu var. Oradaki doğal kaynaklar, mineraller var. Stratejik ulaşım noktalarını kimler kontrol edecek? Sınırları kimler

kontrol edecek? Zaman zaman milisler arasında çatışmaya da yol açtı bu. Ama ben Rusya ile İran'ın çıkar çatışmasının büyük çatışmaya dönüşme ihtimali konusunda ihtiyatlıyım. Rusya-İran ikilisinin Suriye'yi aşan boyutta işbirlikleri var farklı coğrafyalarda farklı alanlarda. Suriye konusunda da genel anlamda birlikte Esad'ı ayakta tutmayı başaran iki ülkeden bahsediyoruz. Dolayısıyla bu işin daha büyük bir çatışmaya dönüşmesi konusunda dikkatli davranacaklardır. Bu demek değildir ki Rusya İran'ı zayıflatacak bazı ittifaklar içine girmeyecek, sahada hamleler yapmayacak. Yapıyor da. Bu mümkün.

Mahluf üzerinden İran-Rusya rekabetini okumaya yönelik mücadeleye ben iç dinamikler açısından bir katkı yapayım: Mahluf'un o açıklamasında daha çok Şiilere veya Nusayrilere bazı atıflarda bulunması Beşar Esad'ın eşi Esmâ Esad'ın ve ailesinin bu yapıyı ele geçirmeye yönelik çabalarına bir referanstı. Esad'ın eşi Sünni bir aileden geliyor. Zaten o zaman bir Sünni ile evlenip, ülkede Sünni-Alevi-Nusayri ayrımı olmadığı gibi bir imaj da yaratılmaya çalışılmıştı. Şimdi kendi tabanına Rami Mahluf'un bir mesaj verdiği, "bakın Sünniler burayı ele geçirecek ekonomik yapıyı kuruyorlar, aman dayanışmamızı, birlikteliğimizi ayakta tutalım" gibi bir mesaj da vermeye çalıştığı söyleniyor. Böyle bir iç boyutu da var meselenin. Onu vurgulamak istedim.

Aydın: Suriye 9 yıldır iç savaşta. Türkiye başından beri bu işin içerisinde. Ondan öncesinde de Türkiye, uzunca bir süre Suriye ile yakınlaşma politikası izlemişti. Tabii tarihe gidince Osmanlı'nın uzun zaman kontrol ettiği bir coğrafyadan bahsediyoruz, ama ne zaman konuşsak, kazısak alttan hep farklı birtakım yeni unsurlar ortaya çıkıyor. Bilmediğimiz, biraz uzak kaldığımız bir coğrafya gibi gözüküyor. Türkiye'nin sınırında ama bize çok uzak. Yeterince bilmiyoruz, yeterince kazımamışız anlaşılır. Odak Suriye yayınlarıyla bunu biraz daha kazımaya devam edeceğiz. Ama bu seferlik süremiz doldu. İkinize de çok teşekkür ediyorum. ORSAM Levant Çalışmaları Koordinatörü Oytun Orhan ve Mersin Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Kaan Kutlu Ataç ile konuştuk. Bir sonraki yayında görüşmek üzere.

Prof. Dr. Mustafa Aydın, Uluslararası İlişkiler Konseyi Yönetim Kurulu Başkanı ve Kadir Has Üniversitesi Öğretim üyesidir. Halen Euro-Mediterranean University (Slovenya) Senato Üyeliği ve World Council for Middle Eastern Studies Yönetim Kurulu üyeliği görevlerini sürdüren Prof Aydın, European Academy of Sciences and Art, European Leadership Network, Global Relations Forum, Turkish Atlantic Council, International Political Science Association ve International Studies Association üyesidir. Bugüne kadar yurt içi ve dışında çok sayıda üniversite ve araştırma merkezinde çalışmalar yürütmüş olan Aydın'ın Türk dış ve güvenlik politikaları, uluslararası güvenlik, uluslararası ilişkiler teorileri ile Karadeniz, Kafkaslar ve Orta Asya bölgeleri jeopolitik ve güvenliği üzerine yayınlanmış çok sayıda çalışması bulunmaktadır.

Dr. Kaan Kutlu Ataç, Hacettepe Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun olmuştur. Aynı üniversitede Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler alanlarında yüksek lisanslarını tamamladı. Ataç, 2016'da Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nden doktora derecesini aldı. Mersin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi olan Ataç, Milli Savunma Üniversitesi'nde Misafir Öğretim

Üyesi olarak dersler vermektedir.

Oytun Orhan, lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde, yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlamıştır. Orhan, halen Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine devam etmektedir. 1999 yılında Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Ortadoğu Araştırmaları Masası'nda araştırmacı olarak çalışmaya başlayan Oytun Orhan, 2009 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. Orhan, 2009-2018 yılları arasında Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)'nde araştırmacı ve 2018 yılından sonra da Levant Çalışmaları Koordinatörü olarak görevine devam etmektedir. Temel olarak Suriye ve Lübnan konularında çalışan Orhan'ın İsrail-Filistin, Irak, Ortadoğu ve Türkiye'nin Ortadoğu politikası konularında da çalışmaları yer almaktadır. Orhan'ın başta Suriye, Irak, Lübnan ve Ürdün olmak üzere Ortadoğu bölgesinde geniş bir saha tecrübesi vardır.